

Marte Hanche-Dalseth
Susanne Moen Ouff

Notat 17/2009

**Boligsosialt arbeid, medvirkning
og flyktninger**

Et forprosjekt som utforsker flyktningers
mulighet for medvirkning i kommunens
boligsosiale arbeid

Marte Hanche-Dalseth
Susanne Moen Ouff

Boligsosialt arbeid, medvirkning og flyktninger

Et forprosjekt som utforsker flyktningers mulighet for
medvirkning i kommunenens boligsosiale arbeid

Notat 17/2009

Høgskulen i Volda Møreforskning Volda

2009

Prosjekttittel	Bosetting av flyktninger i kommunene
Prosjektansvarlig	Møreforskning Volda
Prosjektleder	Randi Bergem
Finansiering	Husbanken, Region Midt-Norge
Forfattarar	Marte Hanche-Dalseth og Susanne Moen Ouff
Ansvarlig utgiver	Møreforskning Volda
ISSN	0805-6609
Distribusjon	http://www.moreforsk.no/volda.htm http://www.hivolda.no/fou

© Forfattar/Møreforskning Volda

Føresegnene i åndsverklova gjeld for materialet i denne publikasjonen. Materialet er publisert for at du skal kunne lese det på skjermen eller framstille eksemplar til privat bruk. Utan særskild avtale med forfattar/Møreforskning Volda er all anna eksemplarframstilling og tilgjengeleggjering berre tillate så langt det har heimel i lov eller avtale med Kopinor, interesseorgan for rettshavarar til åndsverk.

Notatserien er for ulike slag publikasjonar av mindre omfang, t.d. forprosjektnotat, foredrag, artikkelutkast o.a. Eit hovudføre mål med serien er å stimulere til publisering og fagleg debatt i miljøet. Spreinga går i hovudsak til fagmiljøet i Volda, til eksterne fagmiljø og personar som forfattar(ar) ønskjer kommentarar frå. Kvar forfattar er ansvarleg for sitt arbeid.

Oppsummerende notat, november 2009

Boligsosialt arbeid, medvirkning og flyktninger

Bakgrunn

Møreforskning har høsten 2009 gjennomført prosjektet ”*Boligsosialt arbeid, medvirkning og flyktninger*” etter tildeling av kompetansemidler fra Husbanken region Midt- Norge. Knyttet til Husbankens satsninger for 2009, har overordnet tema for prosjektet vært *boligsosialt arbeid som velferdstiltak*.

Prosjektet har hatt som formål å innhente informasjon og kunnskap om kommunalt ansattes, og flyktningers refleksjoner rundt utfordringer, muligheter og erfaringer med flyktningers medvirkning i boligsosialt arbeid. Prosjektet har hatt en tilnærming der det boligsosiale arbeidet blir sett i et bredt perspektiv, og der bolig og bomiljø sin betydning for levekår og velferd blir belyst. Medvirkning er viktig i et levekårs- og velferdsperspektiv, og vi tror at hvert enkelt individ er unike brukere, men også at det finnes fellestrekk ved hver enkelt vanskeligstilte gruppe. Derfor kan det tenkes at det er mest formålstjenlig å møte ulike vanskeligstilte grupper med ulike tilnærminger i boligsosialt arbeid og boligsosial planlegging.

Medvirkning på systemnivå overfor alle typer interessegrupper er aktualisert gjennom ny Planlov, som pålegger kommunene i større grad enn før, å utarbeide realistiske strategier for dette i sitt planarbeid. Det er derfor interessant å se på hvilke problemstillinger aktørene ser for seg, dersom dette skal gjennomføres.

Brukermedvirkning kan innebære ulike grader av deltakelse, innflytelse og makt. Vi har gjennomført prosjektet med utgangspunkt i et perspektiv som bygger på aktiv medvirkning. Notatet vil gi oppsummerende informasjon, erfaringer og funn fra dialogmøter som er gjennomført med kommuneansatte og flyktninger ut fra følgende problemstillinger:

- Bevisstgjøring rundt hvilken rolle bosetting og bomiljø har for flyktningers velferd og levekår
- Hvordan kan flyktninger medvirke?
- Hvordan kan aktører i kommunen arbeide internt for i størst mulig grad å legge til rette for en helhetlig tilnærming til boligsosialt arbeid blant flyktninger?

Gjennomføring

Dialogmøter har, som verktøy og metode i prosjektet, vært et forum for informasjons-, kunnskaps- og erfaringsutveksling mellom aktørene. Resultatet er ment å gi oss et informasjonsgrunnlag som kan brukes til videre kartlegging og utforsking av medvirkningsstrategier. Prosjektet er gjennomført i samarbeid med bosatte flyktninger og kommuneansatte i Ålesund kommune. Vi takker for deltakelse

og nyttige innspill og diskusjon på temaområdet. Tolkninger og refleksjoner som er gjort, er våre helt og holdent.

Det har vært gjennomført fire dialogmøter (se vedlegg for informasjon om tema m.m.):

- ett fellesmøte med kommuneansatte og flyktningene
- ett separat møte med flyktningene
- to møter med kommuneansatte

Prosjektgruppen til ansatte i Ålesund kommune har bestått av

- enhetsleder for virksomhet flyktning
- enhetsleder for bestillerenheten/konstituert kommunalsjef
- enhetsleder for fag- og forvaltningsenheten
- rådgiver ved fag- og forvaltningsenheten
- avdelingsleder ved Ålesund kommunale eiendom KF
- prosjektleder for boligsosial handlingsplan
- rektor på Voksenopplæringscenteret

Deltakende flyktninger er bosatt i kommunen, og har sin nasjonalitetsbakgrunn fra Burma, Nepal og Irak. Det har vært fem deltakende flyktninger, tre kvinner og to menn med bred aldersspredning. Flyktningene har alle status som overføringsflyktninger, men med ulik botid i kommunen. Møreforskning har i tillegg til gjennomføringen av de fire møtene med kommuneansatte og flyktninger, innhentet supplerende informasjon gjennom intervjuer med Hero asylmottak i Ålesund. Vi ønsket gjennom intervjuet med Hero asylmottak informasjon om; I hvilken grad og/eller hvordan mottaket arbeider med medvirkning fra flyktninger inn mot bosetting i kommunen, grad av samarbeid med kommunen i denne prosessen/overgangen og behov/muligheter/arenaer for medvirkning av flyktninger inn mot mottak og kommune i denne overgangen/prosessen.

Erfaringer

Erfaringer og resultater blir presentert knyttet til hovedproblemstillingene. Det er viktig å se helheten i de strukturelle sammenhenger og aktørsamarbeid som flyktningene forholder seg til, og som utgjør prosesser, overganger og det helhetlige tilbudet til gruppen.

Bevisstgjøring

Kunnskaps- og erfaringsutveksling fra og mellom deltakerne på hvilken rolle bosetting og bomiljø har for flyktnings velferd og levekår har vært viktig i det å skape et kunnskaps- og utviklingsgrunnlag for å diskutere medvirkningsstrategier.

Kommunen

Fra kommunen var vi opptatt av å få kunnskap om det boligsosiale arbeidet, bosettingspraksis og utfordringer. Utfordringene i kommunen er knyttet til få kommunale boliger og for liten bredde i typer boliger. Bosetting av enslige mindreårige har bidratt ytterligere til en vanskelig boligsituasjon. Det å fremskaffe boliger med "rett" lokalitet, som nærhet til skole, buss, butikk m.m., er utfordrende. Det framheves mer generelt at bosetting og boligsosialt arbeid er tid- og ressurskrevende arbeid, og at det er behov for mer ressurser til eksempelvis biveiledning av flyktninger. Videreutvikling av Husbankens virkemidler for å sikre større treffsikkerhet mot brukergruppene ble også trukket fram.

Ansatte i kommunen trekker fram betydningen av den interne organiseringen av det boligsosiale arbeidet, både på individ- og systemnivå. Tverretatlig og tverrfaglig samarbeid oppleves som viktig, og spesielt trekkes samarbeidet mellom virksomhet flyktning og eiendomsavdelingen frem som sentralt. Videre er aktiv bruk av Husbankens virkemidler, og organiseringen og arbeidet til det interne kredittutvalget til kommunen positive faktorer. Ålesund kommune er en relativ stor bykommune (ca 45 000 innbyggere) og har slik også en størrelse på boligmassen som bidrar med fleksibilitet. "Rett" bolig til "rett" person menes å være et suksesskriterium for trivsel, og boligens betydning for levekår fremheves av de kommuneansatte.

Kommunen skal både ivareta krav og behov til større gjennomstrømning på en måte som ikke bidrar negativt til flyktingenes velferd og levekår. Overgangen fra kommunal bolig til egen leid eller eid privat bolig var noe som ble diskutert relatert til dialogen med flyktingene og deres sterke framheving av betydningen av trygghet som viktig årsak for å ville bo i kommunal bolig. Forholdet mellom "push" and "care" fremheves som en vanskelig balansegang. Det blir likevel sagt at flyktinger er en gruppe med sterkt vern og gode brukerveiledninger relativt til flere andre vanskeligstilte grupper – eksempelvis innen rus.

Flyktingene

Flyktingenes erfaringer og refleksjoner omkring bosettingsprosessen og det boligsosiale tilbudet i kommunen var sentrale temaer i dialogmøtene med flyktingene. Hvilke utfordringer møter flyktingene, og hva opplever de som positivt og bra med det boligsosiale tilbudet?

Flyktingene reflekterte rundt sider ved bosettingsprosessen og boligsosialt arbeid. Faktorer ved bolig og bomiljø og betydningen for levekår og integrering ble diskutert. Noe av det som framheves knyttet til selve boligen er det å ha stor nok bolig. Flere har bodd relativt trangt, og har opplevd det vanskelig. Et stille nabolag, uteareal og nærhet til butikk, skole, barnehage og buss er viktige kvaliteter ved et bomiljø mener flyktingene. Det å bo sammen med norske, i nabolag, boligblokk eller kollektiv, er fremhevet som positivt for integreringen. Både i forhold til å få hjelp og for å lære norsk er integrerte bomiljøer viktig mener flyktingene, men påpeker samtidig at det ikke er uproblematisk i forhold til språkbarrierer. I vurderingen av positive sider ved kommunens tjenestetilbud, trekkes god informasjon om det å lære seg å bo i Norge frem. Kommunen har egen boveilederstilling/-er, og dette mener flyktingene er nyttig. God økonomisk hjelp til finansiering av bolig er også trukket frem, både støtteordninger som bostøtten, samt andre virkemidler ved kjøp av egen bolig.

Refleksjoner omkring det å leie eller eie egen bolig var særlig diskutert med flyktingene. Hvordan ser flyktingene på det å bo i kommunal bolig? Hvilke refleksjoner gjøres om positive og negative sider ved å leie versus å eie? På hvilket kunnskapsgrunnlag treffes meningene? Og hvilke muligheter og hindringer opplever flyktingene i valg av bolig, bomiljø og boformer?

Flyktingene opplever trygghet ved det å bo i kommunal bolig. Det at kommunen har ansvaret for boligen når de bosettes har vært betydningsfullt for trygghetsfølelsen. Flyktingene gjør imidlertid et klart skille på den kommunale boligens funksjon. De er klar over kommunens politikk om at en kommunal bolig bør være midlertidig, og at leiekontraktene ikke bør være for lange, og de er i

prinsippet enige i denne politikken. De framhever at det å bo i kommunal bolig er viktig de første årene i kommunen; både i forhold til behov for en rimelig bolig, økonomisk bistand under gjennomføring av introduksjonsprogram, samt i forhold til det å lære å bo.

De trekker fram at kvaliteten og utførelsen av boveiledningen er viktig, og at informasjon alene ikke gir økt mestring av egen bolig. Det å få informasjon på eget språk er viktig, samt at det veiledes og ikke bare informeres. Å bo i kommunal bolig oppleves lite gunstig i et langtidsperspektiv av flere årsaker. Det å eie bolig fremheves som mer økonomisk gunstig enn å leie bolig, samt at en har flere rettigheter i bruken av boligen når en eier den. Flyktingene har imidlertid inntrykk av at de må ha høye inntekter for å kjøpe seg bolig.

Det er altså to forhold flyktingen selv reflekterer mye over

- Den praktiske og økonomiske tryggheten med å bo i kommunal bolig, mot den langsiktige "gevinsten", men praktiske usikkerheten med å ha egen bolig
- Behovet for kompetanse om det å forholde seg til egen bolig, både praktisk og økonomisk.

Asylmottaket

Mottaket har bidratt med tanker omkring hvordan mottaket arbeider i relasjon med kommunene i forbindelse med bosetting, og hvilke utfordringer flyktingene møter i denne prosessen med betydning for deres levekår.

De fleste med innvilget bosettingstillatelse ønsker å bli bosatt med bistand fra mottak og kommune. Selvbosetting er en lite benyttet mulighet. Mottaket påpeker viktigheten av koblingen mellom "rett" flyktning og "rett" kommune, blant annet for å unngå sekundærflytting.

Et par tiltak kom opp som mulige for å treffe "rett"

- Ekskursjoner til kommunene for de som er i ferd med å skulle bosettes
- Besøk av aktuelle kommuner til mottaket for informasjonsutveksling.

Det foretas bosettingsintervjuer ved mottaket hvor flyktingene kan begrunne sine ønsker og valg av bosettingskommune. I forkant av bosettingsintervjuet foretar også mottaket en kartlegging av den enkelte knyttet til personlige forhold som; utdanning, praksis/erfaring, yrkesmuligheter, fremtidsdrømmer osv. Nærhet til familie er det vanligste grunnlaget for innvilgelse i valg av bosettingskommune. Det er IMDi (Integrerings- og mangfoldsdirektoratet) som får innmeldt søknadene, og som har direkte kontakt med kommunene om bosetting.

Trass i kartleggingsarbeidet, er det likevel et klart misforhold mellom flyktingens behov og det tilbudet de får. Dette er begrunnet i manglende boligmasse i kommunene.

Mottaket kan også fortelle at det parallelt med prosessene i IMDi, foregår direktekontakt mellom kommunene og mottakene. Type "forhandlingsbosetting" hvor kommunene melder mottaket om hvilke grupper flyktinger de ønsker å bosette er ikke uvanlig, altså et selektivt utvalg av flyktinger. Flyktinger med spesielle behov er for eksempel vanskeligere å bosette.

Behov for kunnskap

I forhold til å utvikle og forstå medvirkningsstrategier er det nødvendig å kartlegge behovet for medvirkning. Hva er flyktingenes behov og hva er kommunens behov? Og på hvilke områder og i hvilke faser melder behovet for medvirkning seg? Ulike former for representasjon ble også diskutert, type direkte og indirekte medvirkningsstrategier.

Kunnskapsområder

Kommunens behov for kunnskap om flyktingene er knyttet til det å gi kvalitet i bosettingen og det boligsosiale arbeidet. Man kan imidlertid skille på hvordan flyktinger kan medvirke, til et individ- eller systemnivå. På individnivå vil flyktinger kunne medvirke direkte på sin egen bosettingsprosess og boligsosiale tilbud. På systemnivå vil medvirkning omhandle hvordan flyktinger som vanskeligstilt gruppe kan medvirke på kommunens bosettingspolitikk og boligsosiale arbeid i indirekte eller direkte medvirkningsformer.

Forventninger, opplevelse og virkning av ulike tilbud og tiltak er noe det er behov for mer kunnskap om fra flyktingene. Det er også behov for mer kunnskap om i hvilken grad tilbudet oppleves som helhetlig. Dette blir eksemplifisert ved å stille spørsmål med hvordan bestillingene til de ulike enhetene henger sammen, om det er sammenheng i driftskontraktene. I dialogen med de kommuneansatte blei det reist en del problemstillinger omkring medvirkning fra flyktinger:

- Hvordan ivareta det etiske/menneskelige hensynet med å la en gruppe bli hørt og medvirke i valg av rammevilkår, i forhold til de manglende forutsetninger som eksisterer for individuelle tilpasninger?
- Hvordan ivareta medvirkningsperspektivet i et system som krever stor grad av styring for å sikre håndterlig og kontrollerbart arbeid?
- Hvordan sikre kommunale boliger og bomiljø av god kvalitet og standard uten å skape så sterk tilknytning til boligen at dette vanskeliggjør gjennomstrømning i boligmassen?
- Hvordan sikre balansen mellom fagvurderinger og brukervurderinger?
- Er ulikt tidsperspektiv og byråkratiforståelse noe som vanskeliggjør medvirkning?
- Hvorfor ønsker en brukermedvirkning – og er en villig til å endre organisering og arbeidsmåter som en konsekvens av dette?

Faser med medvirkningsmuligheter

Det ble diskutert behov og muligheter for medvirkning fra flyktinger i ulike faser i bosettingen og den boligsosiale oppfølgingen fra kommunen. I tilknytning til dette ble det stilt spørsmål ved når det er hensiktsmessig for flyktingene og kommunen med medvirkning? Faser med medvirkningsmuligheter vil ha et skille på medvirkning på individ- og systemnivå. Knyttet til medvirkning på individnivå i en tidlig bosettingsfase, ble det reist noen problemstillinger: Hvordan sikre balansen mellom det å medvirke til valg av egen kommunal bolig og bomiljø når der er mangel på antall boliger og type boliger?

Hvordan la flyktinger medvirke i valg av kommunal bolig og bomiljø i forhold til og ikke skape for sterkt "eierskap" når målet er at dette skal være en midlertidig løsning?

De kommuneansatte mente at aktuelle faser med medvirkningsmuligheter på individnivå kan være:

- ved overgang fra kommunal til leid eller eid egen bolig, og
- etter overgang til egen leid eller eid bolig

Medvirkning på systemnivå vil trolig kreve noe kvalifisering, og være mest aktuell etter en tids bosetting. En fase der informasjons- og kunnskapsutveksling kan være aktuell på systemnivå, er siste året på introduksjonsprogrammet. Praktisk gjennomføring ble foreslått til å kunne være; samtlige siste års studenter ved introduksjonsprogrammet kan utgjøre en representasjonsgruppe for flyktninger ovenfor kommunen ved ulike typer undersøkelser, kartlegginger eller høringsuttalelser til kommunen på det boligsosiale arbeidet generelt.

Representasjon

En mer indirekte form for medvirkning, på systemnivå, kan være gjennom representasjon. Flyktninger er ikke en ensartet gruppe, og det ble diskutert hvordan en sikrer representativitet i en gruppe med ulike kulturelle baktepper. Gjennom diskusjon ble det stor enighet om at representativitet i utgangspunktet ikke bør utgjøre noen større problemstilling for flyktninger som vanskeligstilt gruppe, enn andre grupper med medvirkningsbehov. En problemstilling som ble framhevet er utfordringen med å sikre tilgjengelighet for medvirkning til grupper og miljø av flyktninger som vanligvis er veldig lukket, og som ofte ikke er organisert i formelle interessegrupper. Medvirkning gjennom representasjon på systemnivå er aktuelt i planprosesser, og mer generelt når en innhenter kunnskap om hvordan det kommunale tjenestetilbudet oppleves.

Former for medvirkning

Knyttet til ulike former for medvirkning kan en også tenke seg medvirkning på både individ- og systemnivå. Kompetansegivende medvirkningsformer på individnivå vil trolig være sentralt for evnen til å benytte og oppnå resultater av medvirkning på systemnivå.

Asylmottak

Former for medvirkning på individnivå vil også adressere seg til ulike grupper. Eksempelvis kan det være ulike aktuelle og hensiktsmessige medvirkningsformer for flyktninger fra mottak og overføringsflyktninger. I samtaler med mottak var det interessant å få kartlagt hvilke medvirkningsformer som benyttes i deres arbeid, og hvilket kunnskapsgrunnlag dette gir flyktninger fra mottak ved bosetting i kommunene. Denne informasjonen er også interessant med et perspektiv om kunnskapsoverføring og kunnskapsutvikling mellom mottak og kommune. Mottaket arbeider med ulike former for medvirkning på individnivå gjennom påvirkningsmuligheter til eget liv gjennom eksempelvis; valg av aktivitetstilbud ved mottaket og bosettingsintervju.

Mottaket har også et eget system for medvirkning på systemnivå gjennom fastlagte strukturer:

- Beboerråd hvor en person fra hver desentraliserte husstand er representert. Beboerrådet har faste møter.
- Samarbeidsrådet består av beboerrådet og leder på mottaket, og er en arena for dialog og diskusjon med ledelsen av mottaket.
- Et utvalg av tre personer fra beboerrådet utgjør også et "økonomiråd" som får innsyn i mottakets økonomi, og har mulighet til å påvirke og medvirke på valg og prioriteringer av midler til sosiale aktiviteter og andre tilbud på mottaket.
- Mer formelle medvirkningskanaler for asylsøkere ivaretas gjennom interesseorganisasjoner som eksempelvis NOAS (Norsk organisasjon for asylsøkere) og SEIF (Selvhjelp for asylsøkere og flyktninger).

Kommunen

For bosatte flyktninger i kommunen er individuell plan og introduksjonsprogrammet aktuelle individuelle medvirkningsformer. Både programmet som helhet, og individuell plan spesielt har utviklingspotensial i henhold til integrering av medvirkningsperspektiv som tiltak med empowerment som resultat. Som deltaker i introduksjonsprogrammet gjennomføres det en kartlegging av kunnskap/kompetanse, interesser og bakgrunn, slik at flyktningene får et tilbud som passer deres ønsker og mål. Introduksjonsprogrammet gir en handlingsplan/individuell plan for de to første årene. I planen skal målene presenteres, og hvordan disse målene kan oppnås. Planen skal lages i samarbeid mellom flyktning og kontaktperson i kommunen. Med jevne mellomrom vurderes planen. Flyktningene plikter å delta i introduksjonsprogram (Jf. Lov om introduksjonsordning for nyankomne innvandrere – introduksjonsloven), og kommunen har plikt til å lage et tilbud tilpasset hver enkelt.¹

Introduksjonsprogrammet blir av de kommuneansatte framhevet som en arena som må være kompetansegivende i forhold til å utvikle kunnskap om medvirkning blant flyktninger. Det å gjøre hver enkelt i stand til å påvirke egen situasjon, også boligsosialt, bør være en integrert del av programmet. Påvirkning/medvirkning til positiv endring betyr å ta ansvar for egen situasjon, og slik bør dette sees i sammenheng med introduksjonsprogrammet. Det å utnytte flyktningenes kulturelle bakgrunn (som en styrke) ble også trukket fram.

Flyktninger blir sjelden involvert i medvirkningsformer med innvirkning på systemnivå, eksempelvis ved planprosesser i kommunen. Gjennom utarbeidelse av Boligsosial handlingsplan, vil det være flere faser i planprosesser hvor det innhentes og kan innhentes informasjon gjennom brukermedvirkning. God kartlegging av behov og ønsker er sentralt om en skal kunne gjennomføre tilpassede tiltak og oppnå målsetninger, og brukerundersøkelser er i liten grad benyttet mot flyktninger. Følgende medvirkningsformer ble diskutert som mulige på systemnivå:

- "Likemannsintervju" (Intervju *med* flyktninger *av* flyktninger) av flyktninger etter modell fra psykiatrien. En indirekte medvirkningsform som for eksempel kan legges til grunn i planarbeid med Boligsosial handlingsplan eller som en mer generell brukerundersøkelse. Kunnskap innhentet fra slike intervju kan sammenkobles med annet foreliggende materiale og gi grunnlag for bredere analyser
- Å møte barn og unges behov gjennom oppretting av referansegruppe for ulike typer arbeid.
- Opprette et utvalg som kan representere flyktningenes interesser i høringsuttalelser i planarbeid.
- Få representanter eller utvalg av flyktninger på postlisten ved innkalling til høring på planarbeid og lignende.

¹ Hentet fra følgende nettside 30.11.09:

<http://www.regjeringen.no/nb/dep/aid/dok/regpubl/otprp/20022003/otprp-nr-28-2002-2003-.html?id=171771>

Flyktingene

I dialogmøtene med flyktingene ble det diskutert hvordan flyktingers interesser kan innvirke på systemnivå, og mer konkret hvilke medvirkningsformer de mente kunne være gode løsninger. En utfordring her var å forankre forståelsen av medvirkning mot systemnivå og planarbeid til en gruppe med liten kjennskap til slike prosesser og arbeid. Ved bruk og forklaring knyttet til en boligsosial handlingsplan, ble dette forsøkt forklart. Flyktingene fremmet disse mulige medvirkningsformene gitt sin systemforståelse:

- Direkte medvirkning gjennom møte med flyktingene i forbindelse med planprosess
- Representasjon ved at en person fra hver familie møter i forbindelse med planprosess

Arenaer for medvirkning

Både foreliggende medvirkningsarenaer og mulige arenaer for medvirkning ble diskutert med de kommuneansatte. Det er introduksjonsprogrammet som er hovedarenaen til flyktingene de to første årene i kommunen. Per i dag blir flyktinger sjelden involvert på arenaer der andre grupper blir hørt, for eksempel ved planarbeid, fordi det som nevnt ikke eksisterer noen formelle interessegrupper for disse. Flyktinger eller representanter for flyktinger i kommunen finnes ikke på "postlisten" over organisasjoner som blir hørt.

Det eksisterer ikke formelle medvirkningsarenaer for flyktinger i kommunen, og mulige arenaer for medvirkning var slik sentralt i dialogen med kommuneansatte. Flyktinger vil som gruppe ha mange sammenfallende behov, men knyttet til eksempelvis alder, kjønn og botid, vil der være ulike behov for arenaer og referansegrupper. Eksempelvis i en familie: Har barna i en flyktingfamilie behov for lærdom/kunnskap/medvirkningsarenaer for det å være barn i Norge? Har foreldrene behov for en arena for kunnskapsutveksling og medvirkning (av likemenn eller referansegruppe) knyttet til det å være foreldre i Norge (eks kultur- og oppdragelseskonflikter mellom barn og voksne knyttet til sosialisering, kultur, religion m.m.)?. I forlengelsen av dette ble det diskutert hvordan en gjennom kveldskurs og møter i regi av kommunen kan skape arenaer som gir bidrar til kvalifisering for medvirkning både på individ- og systemnivå. Mulige arenaer kan være:

- Som informasjonskanal er biblioteket en arena som treffer et stort spenn i alder.
- Introduksjonsprogrammet som arena for individuell medvirkning, men og som arena for utvalg av representanter for medvirkning fra flyktinger på systemnivå. Forslag: Å ha alle i siste del av introduksjonsprogrammet som referansegruppe
- Temakvelder knyttet til "Egen bolig", hvor tema som økonomi, eiendomsmeglere, visning, kjøp og flytting blir presentert. Dette tenkes å kunne være en informasjonsarena, men og en arena for erfaringsutveksling fra likemenn
- "Vaktmestermøter" med praktisk rådgivning om det "å bo", og med fokus på ting som kan oppstå når folk har flyttet inn i egen bolig.
- Oppfølgingsarena etter overgang til egen bolig: Erfaringsutveksling i ulike faser av overgangen til egen bolig (eid eller leid)
- Utarbeiding av informasjonslister, sjekklister, huskelister og telefonlister fra kommunen til hjelp til det å mestre "å bo"

Avsluttende refleksjoner

Prosjektet har hatt som formål å kartlegge hvilke refleksjoner flyktninger og kommunalt ansatte gjør seg om den rolle bosetting og bomiljø har for flyktingenes velferd og levekår, hvordan flyktninger kan medvirke og hvordan aktører i kommunen kan arbeide internt for i størst mulig grad å legge til rette for en helhetlig tilnærming til boligsosialt arbeid blant flyktninger. Veldig kort oppsummert kan vi si at dette er tanker som har utkrystallisert seg:

- Flyktingers medvirkning er i dag minimal, både på individ- og systemnivå.
- Det finnes tanker om former og arenaer for medvirkning på individnivå, men rammevilkårene i kommunene er slik at underskuddet på boliger begrenser motivasjonen og muligheten for å legge til rette for dette.
- Den kompetansegivende prosessen (også boligsosialt) fram mot å komme over i egen bolig, er kanskje den viktigste, for å styrke flyktingene sin mulighet til å påvirke egen livssituasjon. Dette skjer først og fremst gjennom Introduksjonsprogrammet, og andre kompetansegivende boligsosiale tiltak fra kommunen sin side.
- På systemnivå virker det som en utfordring, men ikke umulig å legge til rette for medvirkning. Både arenaer og former for medvirkning må utvikles. utfordringer knyttet til representasjon, og forståelse for slik medvirkning, er viktige her.

Knyttet til problemstillingene, og målsetningen om videreføring av erfaringene fra dette forprosjektet inn i videre arbeid, har følgende nye problemstillinger gjort seg gjeldende:

- Hvordan arbeider kommunene for å kvalifisere flyktingene til å komme over i egen bolig? Hvilke arenaer og former for kvalifisering blir tatt i bruk? Særlig sett i sammenheng med et stadig økende fokus på å øke gjennomstrømningstempoet i kommunale boliger.
- Hvilke eksempler finnes på samarbeid mellom mottak og kommuner, for å sikre en helhetlig tilnærming til arbeid som har konsekvenser for flyktingenes levekår og velferd. Særlig gjelder dette boveiledning. Inkluderer praktiske eksempler på medvirkningsstrategier i asylmottak med overføringsverdi til kommunenes boligsosiale arbeid.
- Med bakgrunn i den nye planlovens krav til medvirkning, hvilke tanker har kommunene om slike strategier overfor denne gruppen, og hva finnes av praktiske eksempler på medvirkningsstrategier på systemnivå i kommunene?